

**ROLA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO
WE WSPÓŁCZESNYCH STOSUNKACH
MIĘDZYNARODOWYCH**

*Aleksandra Kalbarczyk
Magdalena Rolska
Katarzyna Korniluk*

Warszawa, dnia 26 października 2019 roku

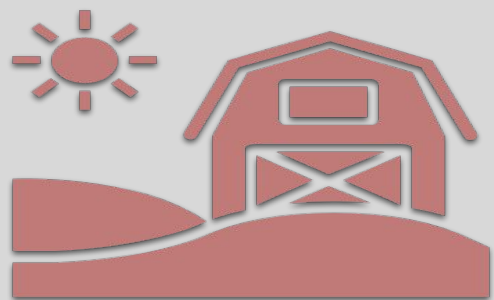
DEFINICJA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Prawo międzynarodowe – z łac. ius gentium
prawo narodów.

Zespół norm regulujących stosunki wzajemne
między państwami oraz organizacjami
międzynarodowymi
i innymi uczestnikami stosunków
międzynarodowych mającymi zdolność do
działania w stosunkach międzynarodowych.

*Źródło na podstawie R. Biebrzanek J. Symondies
Prawo Międzynarodowe Publiczne Wyd. Wolters
Kluwer SA Warszawa 2004r. str. 18*

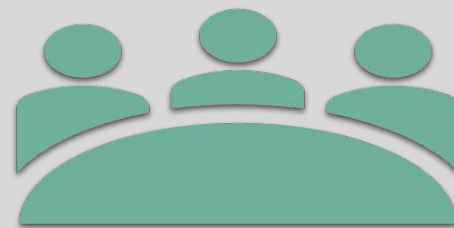
PODMIOTY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

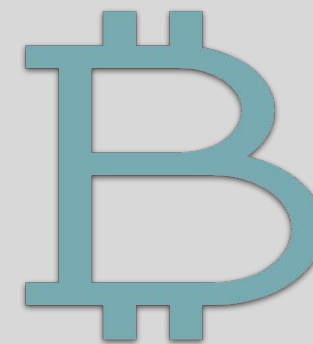
Państwa

Narody

Organizacje

Stolica
Apostolska

PODMIOTY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Pojęcie podmiotowości – podmiot prawa musi legitymować się zdolnością prawną, czyli zdolnością do posiadania praw i obowiązków oraz zdolnością do czynności prawnych, możliwością bezpośredniego zaciągania praw i obowiązków, co związane jest ze zdolnością występowania w stosunkach międzynarodowych; (źródło na podstawie R. Bierzanek, J. Symonides Prawo Międzynarodowe Publiczne Wyd. Wolters Kluwer S.A Warszawa 2004r str.117)

Podmiotami prawa międzynarodowego są tylko państwa, które posiadają międzynarodową zdolność do czynności prawnych, czyli; utrzymania stosunków dyplomatycznych i konsularnych, uczestniczenia w organizacjach międzynarodowych, zawierania umów, ponoszenia odpowiedzialności międzynarodowej, posiadania własnego obywatelstwa itp.

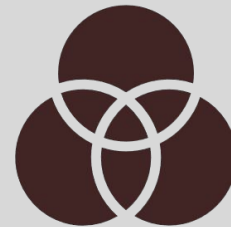
Podmiotowość a suwerenność – podmiotami prawa międzynarodowego są obecnie nie tylko suwerenne państwa ale także nie suwerenni uczestnicy stosunków międzynarodowych : **organizacje międzynarodowe i Stolica Apostolska**; podmiotowość ich jest rezultatem nadania lub uznania, nie mają charakteru pierwotnego jak suwerenne podmioty prawa międzynarodowego

PODMIOTOWOŚĆ

Pierwotna

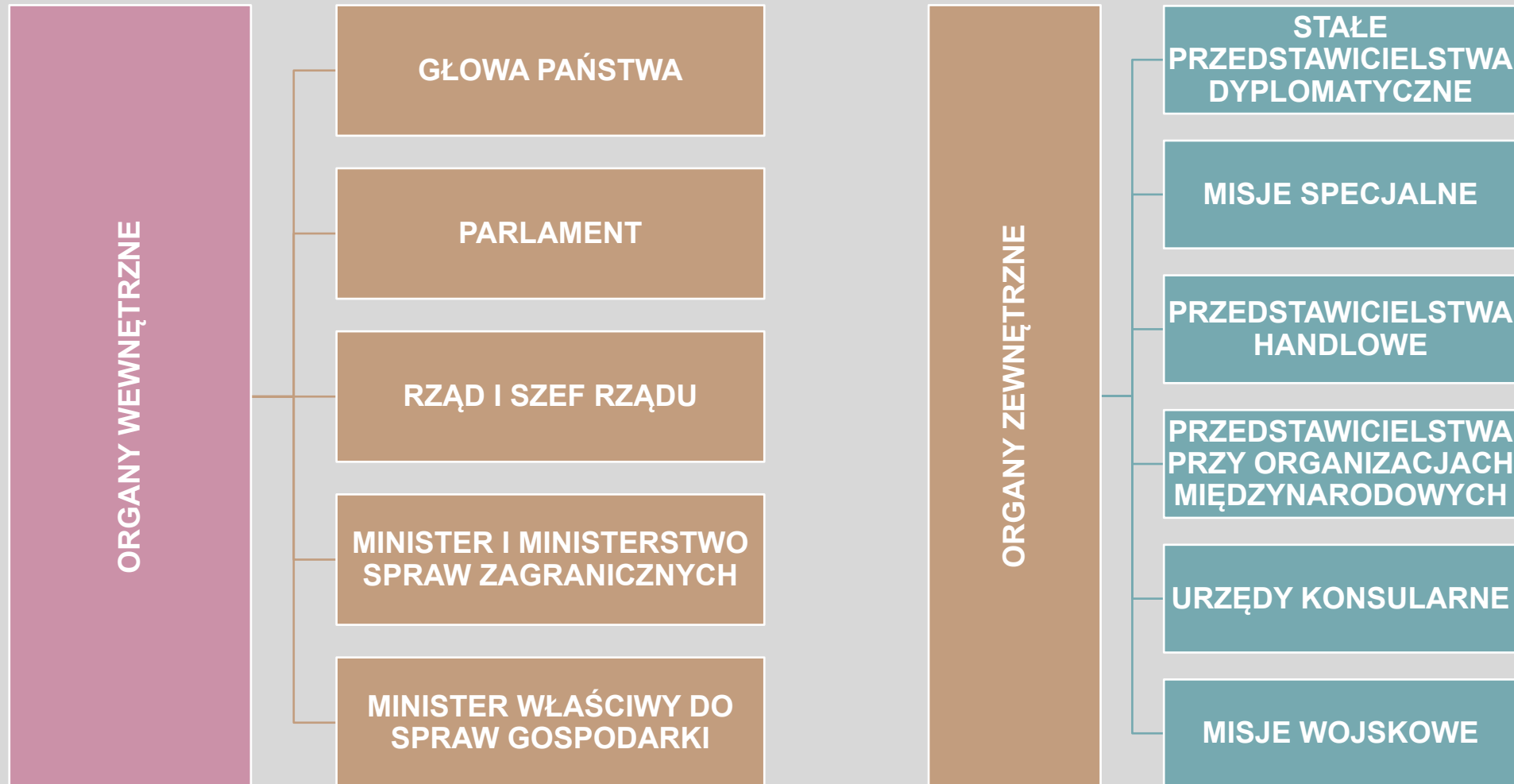
Podmiotowość państwa powstaje w konsekwencji jego utworzenia, jest następstwem suwerenności, niezależnie od czyjejś woli

Wtórna

Stworzona przez państwa, które przyznały jej zdolność prawa i zdolność do czynności; podmiotowość wtórna jest zależna od stopnia zdolności do czynności prawnych

ORGANY PAŃSTWA W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH

ORGANY WEWNĘTRZNE

- Według norm zwyczajowych jako tzw. *ius representationis* czyli nieograniczonego, pełnego do reprezentowania państwa w stosunkach zewnętrznych oraz zespołu przywilejów i immunitetów określanego potocznie „immunitetm suwerena”
- Uprawnienie głowy państwa: reprezentowanie państwa i wyrażanie jego woli na zewnątrz, wysyłanie i przyjmowanie przedstawicieli dyplomatycznych, zawieranie umów międzynarodowych bez potrzeby wykazywania się pełnomocnictwami, ogłoszenie stanu wojny i pokoju, podpisywanie dokumentów tj. listy uwierzytelniające i odwołujące dokumentów ratyfikacyjnych
- Przywileje i immunitety przysługują jej nie jako osobie tylko jako najwyższemu przedstawicielowi państwa. Za granicą nie podlega jurysdykcji karnej administracyjnej i miejscowej w sprawach cywilnych. Szef państwa jest bezwzględnie nieetykalny

- Udział w kształtowaniu i kontroli polityki zagranicznej
- Najwyższy organ władzy państwowej
- Podejmuje uchwały
- Ogłoszenie stanu wojny lub stanu wojny a także podjęcie decyzji
- Udział parlamentu w realizacji polityki zagranicznej składanie oficjalnych wizyt prowadzenie rozmów przez posłów i senatorów

- Kompetencje rządu
- Rada ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną
- Zawiera umowy wymagające ratyfikacji oraz zatwierdza i wypowiada inne umowy
- Zatwierdzanie umów międzynarodowych
- Uprawnienia szefa rządu są rozległe. Przysługuje mu prawo do zawierania umów międzynarodowych prowadzi rokowania a także oświadczenia woli państwa bez pełnomocnictw.

•Reprezentacja państwa może prowadzić rokowania dwustronne i wielostronne a także podpisywać umowy. Jego oświadczenia ustne i pisemne są wiążące dla państwa. Ma stały kontakt z obcymi przedstawicielami dyplomatycznymi. Do Jego kompetencji należy powoływanie własnych i przyjmowanie obcych *charges d'affaires* oraz mianowanie misji radców sekretarzy *attaché*. Wystawia listy uwierzytelniające *charges d'affaires* oraz kontrasygnuje listy uwierzytelniające wystawiane dyplomatom wyższych rang przez głowę państwa. Ministerstwo spraw zagranicznych w nim swe funkcje realizuje i wykonuje minister praw zagranicznych przez podległy mu urząd. Struktura ministerstwa spraw zagranicznych składa się z trzech rodzajów departamentów terytorialnych, funkcjonalnych i administracyjnych

- Uprawnienia jakie posiada pozwalają mu w kontroli obrotu towarami i technologiami z zagranicą koordynacja działań w współpracy gospodarczej. Do Jego kompetencji należą również podejmowanie i rozwiązywanie działań na rzecz dostępu do rynków zagranicznych dla polskich towarów usług

ORGANY ZEWNĘTRZNE

- Istotą stałych misji dyplomatycznych jest to że są to urzędy jednoosobowe akredytowane przy głowie państwa pobytu mają charakter przedstawicielski. Sposoby ustanowienia i zakończenia misji dyplomatycznej, funkcje , przywileje oraz obowiązki regulowane są przez prawo dyplomatyczne.

- Są to doraźne delegacje przedstawicieli w celu załatwienia określonych spraw. Celami misji specjalnych mogą być: polityczne (prowadzenie rokowań i załatwianie spraw spornych negocjowanie podpisywanie umów i deklaracji) ceremonialne (udział w koronacjach uroczystościach z objęciem stanowiska prezydenta pogrzebach i innych uroczystościach o charakterze politycznych) i techniczne (rozwiązanie różnorodnych problemów specjalistycznych)

- Zajmują się badaniem sytuacji ekonomicznej kraju popytu odnotowują ruch cen i zmiany kursów.

- Utrzymanie stałego kontaktu z sekretarzem organizacji pozwala na szybkie otrzymywanie dokumentacji informacji. Ważne jest posiadanie własnego przedstawicielstwa ze względu na ochronę interesów własnego państwa w danej organizacji.

- Do ich zadań w chwili obecnej nie należy tylko ochrona obywateli lecz także ochrona interesów Państwa.

- Misje wojskowe doraźne wysyłane w celu załatwienia określonej sprawy , złożenia wizyty czy rewizyty. Misje wojskowe stałe powstają w wyniku umów międzynarodowych i przebywające stale na terytorium innego państwa wśród nich są dwa rodzaje ; misje wojskowe mające uprawnienia do ogólnej reprezentacji misje wojskowe wysyłane na podstawie umów o pomoc i współpracy.

ZADANIA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

- Utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa
- Rozwijanie przyjaznych stosunków między narodami, opartych na poszanowaniu, równouprawnieniu i samostanowieniu narodów, które służyć ma umocnieniu powszechnego pokoju
- Postęp gospodarczy i społeczny na całym świecie, a przez to przyczynienie się do stopniowego wyrównywania dysproporcji między państwami rozwiniętymi gospodarczo i rozwijającymi się
- Poszanowanie praw człowieka i podstawowych wolności

Karta Narodów Zjednoczonych (podpisana w San Francisco 26 czerwca 1945 r., weszła w życie 24 października 1945 r. po jej ratyfikowaniu przez wszystkich stałych członków Rady Bezpieczeństwa i większość państw członkowskich)

ZASADY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

- Zasada suwerennej równości,
- Zasada równych praw i samostanowienia narodów,
- Zasada *pacta sunt servanda* i dobrej wiary,
- Zasada pozytywnego współdziałania celem wypełniania zobowiązań wynikających z Karty,
- Zasada nieingerencji w sprawy wewnętrzne,
- Zakaz użycia siły i groźby jej użycia,
- Nakaz pokojowego regulowania sporów międzynarodowych.

Karta Narodów Zjednoczonych

Deklaracja zasad prawa międzynarodowego dotyczących przyjaznych stosunków i współpracy między państwami

ROLA I FUNKCJE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

oddziaływanie na stosunki zewnętrzne państw

Tradycyjną i główną funkcją prawa międzynarodowego jest regulowanie stosunków zewnętrznych państw. W tym zakresie prawo międzynarodowe:

- Określa sytuację państwa w społeczności międzynarodowej (w stosunku do innych państw) – prawa zasadnicze państw, czyli prawa przysługujące każdemu państwu od momentu powstania. Są one związane z samą istotą państwa jako suwerennego podmiotu prawa międzynarodowego;
- Ustala ogólne zasady postępowania państw we wzajemnych stosunkach, np. zasada nieagresji i pokojowego załatwiania sporów międzynarodowych;
- Reguluje konkretne (indywidualizowane) stosunki między państwami, np. podjęcie zobowiązań sojuszniczych, tzn. udzielanie pomocy wojskowej, przyrzeczenie neutralności, udzielanie pomocy gospodarczej itp.;
- Ustala formy wzajemnych stosunków. Zagadnienia te reguluje m.in. prawo dyplomatyczne i konsularne;
- Reguluje sprawy zasięgu władzy terytorialnej poszczególnych państw: ustalanie granic państwowych i ich przebiegu (delimitacja), regulowanie stosunków granicznych;
- Ustala reguły postępowania na obszarach niepodlegających niczyjej suwerenności (czyli na obszarach międzynarodowych): morze pełne, przestrzeń kosmiczna.
- Reguluje stosunki międzynarodowe w coraz większej liczbie dziedzin: prawo humanitarne, prawo rozbrojenia, prawo przeciwwojenne, prawo ochrony środowiska, prawa człowieka).

ROLA I FUNKCJE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

oddziaływanie na stosunki wewnętrzne

Prawo międzynarodowe oddziałuje również na stosunki wewnętrzne państw:

- w zakresie, w jakim jest to niezbędne do zapewnienia skuteczności norm międzynarodowych (np. immunitet dyplomatyczny lub immunitet obcego państwa - oparte na prawie międzynarodowym, aby być skuteczne musiały znaleźć odbicie w prawie wewnętrznym).
- ustala zasady postępowania państw w stosunku do obywateli innych państw (cudzoziemców) odnośnie zasad przekraczania granic i wpuszczania ich na własne terytorium (zagadnienia dotyczące wiz, kart pobytu), osiedlania się lub prawa wykonywania pracy, studiowania za granicą, nabywania nieruchomości.
- ustala zasady postępowania państw w stosunku do własnych obywateli, np. konwencje pracy opracowywane i ustalane przez Międzynarodową Organizację Pracy, umowy dotyczące poszanowania praw człowieka (Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka z 1966 r.).
- Umowy międzynarodowe nakładają na państwa obowiązek przestrzegania na ich własnym terytorium pewnych standardów i norm postępowania, np. w dziedzinie komunikacji morskiej i lotniczej, łączności, ochrony środowiska czy właśnie praw człowieka.

PRAWO MIĘDZYNARODOWE A PRAWO WEWNĘTRZNE

Obowiązek dostosowania prawa wewnętrznego do prawa międzynarodowego

Jedną z zasad prawa międzynarodowego jest obowiązek dotrzymywania zaciągniętych zobowiązań (***pacta sunt servanda***). „Państwo, które ważnie zaciągnęło zobowiązania międzynarodowe, winno wprowadzić do swego ustawodawstwa zmiany konieczne dla zapewnienia wykonania zobowiązań” – opinia doradcza Stałego Trybunału Sprawiedliwości Międzynarodowej.

- Państwo nie może powołując się na swoje ustawodawstwo wewnętrzne, uchylać się od wykonania zobowiązań międzynarodowych. Wprost przeciwnie, ma obowiązek wprowadzenia zmian do swojego ustawodawstwa, aby zobowiązania te mogły być wykonane.
- Nie jest to sprzeczne z zasadą suwerenności państw, gdyż każde państwo samo decyduje, jakie zobowiązania międzynarodowe chce przyjąć.

PRAWO MIĘDZYNARODOWE A PRAWO WEWNĘTRZNE

Stosunek prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego państw

- Państwa wyrażają swoje stanowisko w tej kwestii, zamieszczając odpowiednią klauzulę w konstytucji.
- Każde państwo ma swobodę określania relacji prawa międzynarodowego do prawa wewnętrznego, ale nie może stosować rozwiązań uznających wyższość prawa wewnętrznego. Umowy międzynarodowe muszą być przestrzegane. Uważa się obecnie, że normy międzynarodowe bezwzględnie obowiązujące (*ius cogens*) takie, jak normy zakazujące zbrodni przeciwko ludzkości, pokojowi, zbrodni wojennych – mają wyższość w stosunku do porządku wewnętrznego państw.
- Z analizy praktyki międzynarodowej nie wynika jednoznacznie uznanie wyższości prawa międzynarodowego nad prawem wewnętrznym, jednak można zauważyć tendencję w tym kierunku.

STOSOWANIE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO W POLSCE

O dostosowaniu prawa wewnętrznego do zobowiązań międzynarodowych często decydują normy konstytucyjne państw. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej wyraźnie uznaje wyższość wiążących norm międzynarodowych nad normami wewnętrznymi.

Art. 91 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.:

„1. Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy.

2. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową” – artykuł ten jednoznacznie uznaje wyższość umownych norm prawa międzynarodowego nad prawem wewnętrznym.

„3. Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami” – w przypadku organizacji mających kompetencje do stanowienia prawa, o ile Polska stanie się członkiem takiej organizacji, prawo to będzie miało pierwszeństwo przed ustawodawstwem polskim.

Niektóre akty normatywne zawierają postanowienia, że jeżeli umowa międzynarodowa wiążąca Polskę stanowi inaczej, należy stosować umowę, a nie ustawę. W systemie prawa polskiego umowa międzynarodowa traktowana jest w stosunku do ustawy lub innego aktu normatywnego jako nadrzędna, a w konkretnych przypadkach stosowana jest przed prawem wewnętrznym.

Konstytucja z 1997 r. uznaje jedynie wyższość ratyfikowanych umów międzynarodowych, dlatego też prawo zwyczajowe nie ma pierwszeństwa przed ustawami, pierwszeństwa tego nie mają również umowy międzynarodowe niepodlegające ratyfikacji.

HIERARCHIA POWSZECHNIE OBOWIĄZUJĄCYCH AKTÓW PRAWA RP

1. Konstytucja
2. Umowy międzynarodowe ratyfikowane za zgodą parlamentu wyrażoną w ustawie
3. Rozporządzenia, dyrektywy i decyzje Unii Europejskiej
4. Ustawy
5. Umowy i rozporządzenia z mocą ustawy (dekrety)
6. Ratyfikowane umowy międzynarodowe, które nie wymagają zgody parlamentu wyrażonej w ustawie
7. Rozporządzenia i akty prawa miejscowego

NORMY PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Normy prawnomiędzynarodowe są najważniejszymi normami międzynarodowych stosunków politycznych - tworzą one zobowiązania międzynarodowe, formułują prawa i obowiązki partnerów stosunków międzynarodowych oraz przewidują określone sankcje za ich naruszenie.

Prawo międzynarodowe – zespół norm regulujących stosunki między jego podmiotami.

W prawie międzynarodowym wyróżniamy cztery grupy norm:

- normy powszechnie obowiązujące wszystkie państwa,
- normy regionalne obowiązujące państwa danego regionu,
- normy partykularne obowiązujące wspólnoty ekonomiczne, polityczne, religijne,
- normy bilateralne obowiązujące tylko dwie strony.

Bardziej rozbudowana definicja prawa międzynarodowego – **„Prawo międzynarodowe jest to zespół zwyczajowych, umownych oraz zawartych w uchwałach prawotwórczych norm prawnych o różnym zakresie obowiązywania i skuteczności, regulujących stosunki między państwami, między państwami i innymi podmiotami prawa międzynarodowego oraz między takimi innymi podmiotami prawa międzynarodowego w procesie współpracy i rywalizacji, które zabezpieczone są sankcjami, w tym przymusem stosowanym indywidualnie i zbiorowo”** – Jan Białocerkiewicz, *Prawo międzynarodowe i publiczne, Zarys wykładu*, Toruń 2007, s. 32

HIERARCHIA PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Wzajemny stosunek norm prawa międzynarodowego opiera się na zasadach:

- ***lex specialis derogat legi generali*** (prawo szczególne uchyla prawo ogólne),
- ***lex posteriori derogat legi generali*** (prawo późniejsze uchyla prawo wcześniejsze).

Najbardziej istotne i podstawowe normy prawa międzynarodowego mają charakter **bezwzględnie obowiązujący**, tzn. stanowią ***ius cogens*** i nie mogą być uchylone wolą państw w ich wzajemnych stosunkach. Stanowią wyraz interesów całej społeczności międzynarodowej.

- zakaz agresji , z wyj. przypadków dozwolonych w Karcie NZ
- zakaz interwencji w sprawy wewnętrzne innych państw
- prawo narodów do samostanowienia
- zasada wolności morza otwartego
- normy o charakterze humanitarnym (zakaz ludobójstwa, zakaz zabijania jeńców wojennych, zakaz handlu niewolnikami, kobietami czy dziećmi)

HIERARCHIA NORM PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO

Karta Narodów Zjednoczonych jest normą o charakterze nadrzędnym w stosunku do wszystkich innych ustaw

Art. 103 Karty NZ:

„W razie sprzeczności pomiędzy obowiązkami członków Narodów Zjednoczonych, wynikającymi z niniejszej Karty, a ich wynikającymi z jakiegoś innego porozumienia międzynarodowego, pierwszeństwo będą miały ich obowiązki wynikające z niniejszej Karty”

Wszystkie zobowiązania międzynarodowe członków ONZ powinny być zgodne z Kartą

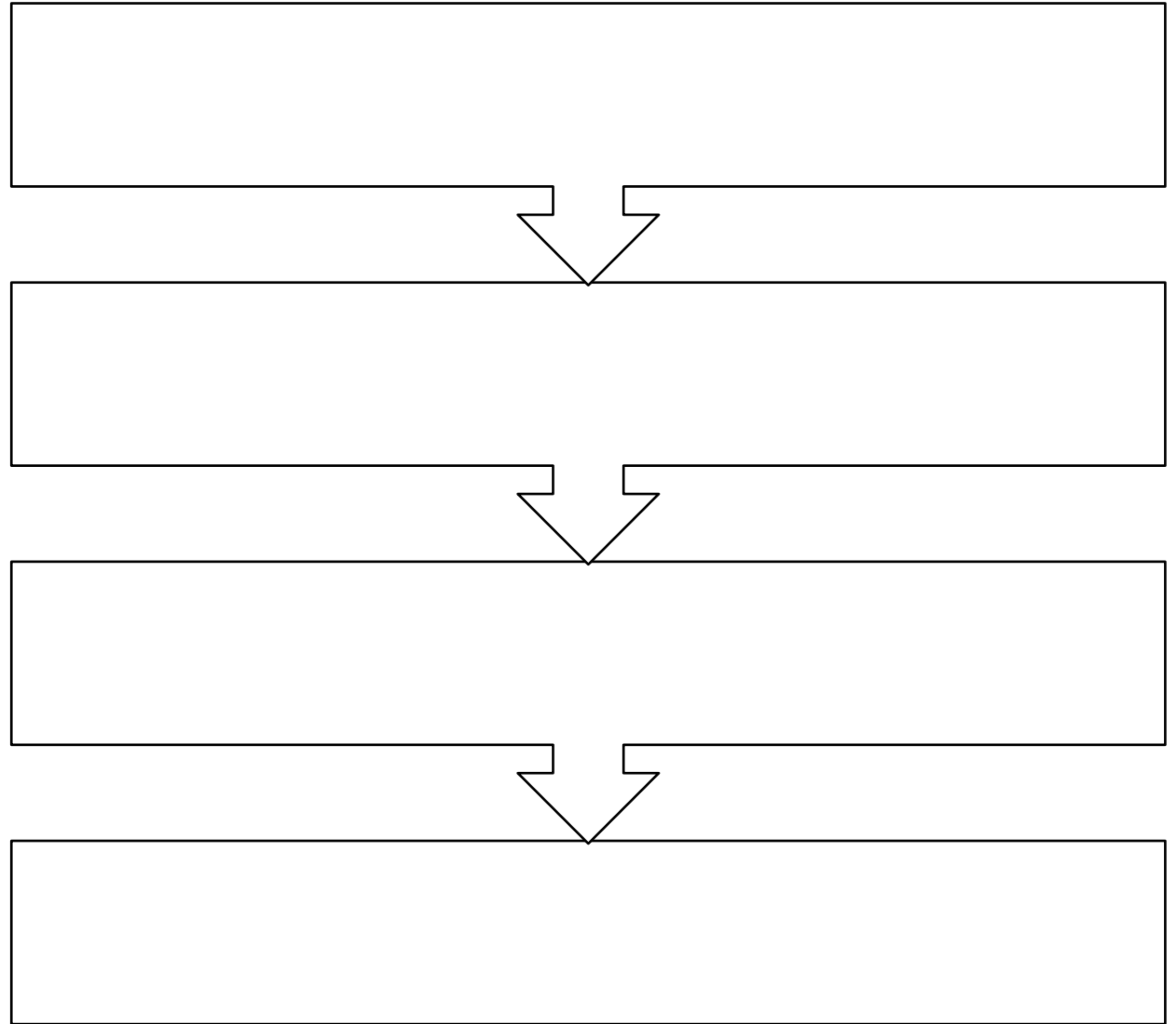
Karta Narodów Zjednoczonych – podstawowy dokument prawny współczesnych stosunków międzynarodowych

PRAWO MIĘDZYNARODOWE I JEGO MOC WIĄŻĄCA

Wszystkie państwa uznają istnienie prawa międzynarodowego jako prawa i uznają jego moc wiążącą.

Nawet państwa, które uporczywie naruszały czy naruszają prawo międzynarodowe, nie negują jego istnienia. Raczej przez wykrętną interpretację lub jawne fałszerstwa starały się dowieść, że ich postępowanie było zgodne z prawem.

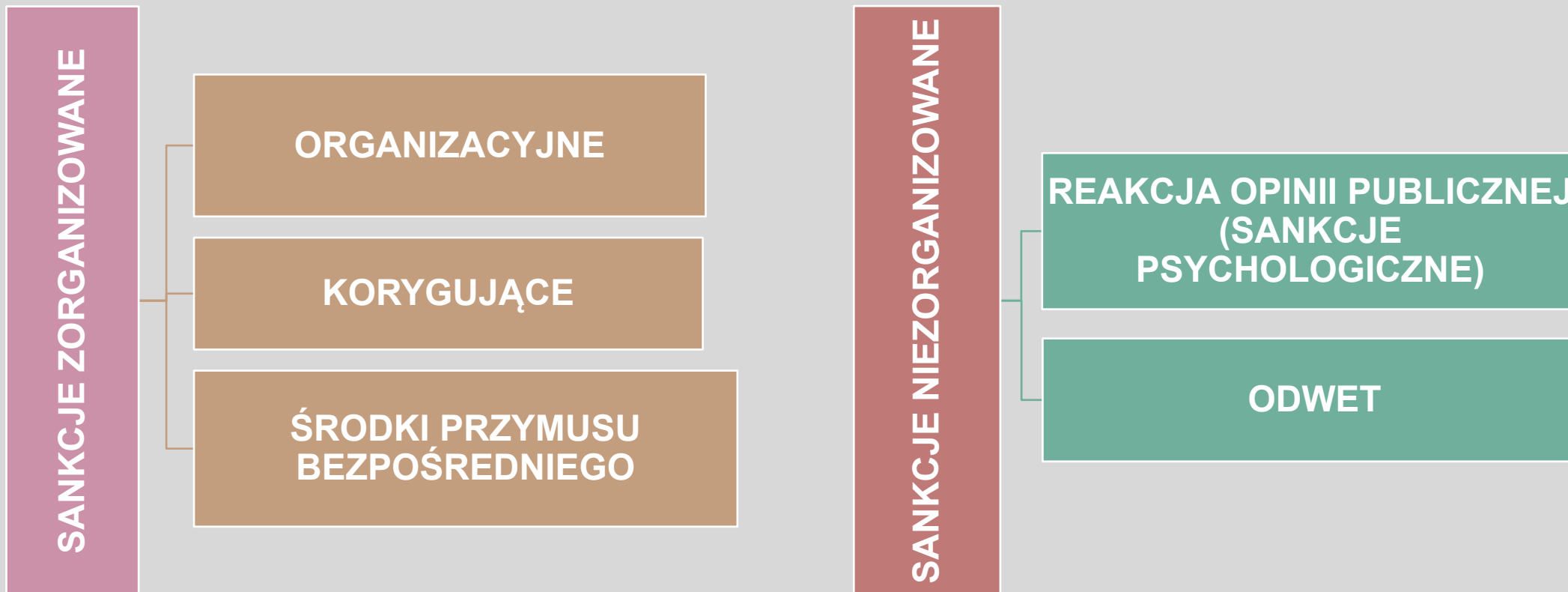
**MOTYWY
PRZESTRZAGANIA
NORM PRAWA
MIĘDZYNARODOWEGO**

SANKCJE W PRAWIE MIĘDZYNARODOWYM

- System prawny nie może opierać się tylko na sile moralnej, lecz musi wytworzyć środki przymusu zabezpieczające jego przestrzeganie
- Nie każda norma regulująca stosunki międzypaństwowe jest zaopatrzona w przymus bezpośredni, to jednak system norm, jako całość, sankcją taką rozporządza
- Normy są tworzone i wykonywane przez państwa, do nich też należy stosowanie przymusu

RODZAJE SANKCJI

SANKCJE ZORGANIZOWANE

Są wyraźnie przewidziane przez umowy międzynarodowe, które dokładnie określają:

- sytuacje, w jakich można je zastosować
- sposób, w jaki mają być podjęte:
 - kolektywnie (na podstawie decyzji organu międzynarodowego),
 - indywidualnie (zastosowane przez państwa z ich własnej inicjatywy w charakterze odwetowego działania za naruszenie prawa)
- rodzaj (ekonomiczne, wojskowe itd.)

SANKCJE ZORGANIZOWANE

- **Organizacyjne** – zawieszenie, wykluczenie z organizacji, ostrzeżenie, wezwanie do przestrzegania postanowień umowy (np. ograniczenie prawa udziału w pracach ONZ delegacji RPA w 1974 z uwagi na uporczywe łamanie praw Karty NZ).
- **Korygujące** – sankcje, przez których zastosowanie państwa wyrównują skutki naruszenia jakiegoś postanowienia umownego przez niełojalnego kontrahenta:
 - pozbawienie spodziewanych korzyści,
 - nałożenie kary,
 - wycofanie pomocy.

Chodzi przede wszystkim o skłonienie podmiotu do przestrzegania ustalonych reguł w przyszłości, a dopiero na dalszym miejscu wyrównanie powstałych szkód.

Środki bezpośredniego przymusu (środki o charakterze niewojskowym i wojskowym) – stosowane przeciwko państwu winnemu naruszenia normy zakazującej uciekania się do groźby lub użycia siły, popełniającemu przestępstwa lub zbrodnie międzynarodowe; system środków przymusu bezpośredniego w Karcie NZ opiera się na zasadzie centralizmu i jest podporządkowany Radzie Bezpieczeństwa :

- zupełne lub częściowe przerwanie stosunków gospodarczych, komunikacji kolejowej, morskiej, lotniczej, pocztowej, telegraficznej, radiowej,
- zerwanie stosunków dyplomatycznych.

Jeśli Rada Bezpieczeństwa stwierdzi, że środki te są niedostateczne, to może ona przeprowadzić akcję wojskową siłami powietrznymi, morskimi i lądowymi. Akcja ta może obejmować demonstrację siły, blokadę i inne operacje sił zbrojnych członków Narodów Zjednoczonych (sankcje wojskowe przeciwko Irakowi – 1990-1991, w 2006 sankcje wobec Somalii, Rwandy, Sierra Leone, Iraku, Liberii, al Kaidy i talibów, Demokratycznej Republiki Konga, Wybrzeża Kości Słoniowej, Sudanu, KRLD i Iranu).

ŚRODKI BEZPOŚREDNIEGO PRZYMUSU (środki o charakterze niewojskowym i wojskowym)

- **Sankcje ekonomiczne:**

- **embargo handlowe** - embargo, zwłaszcza totalne (np. Irak,

Sierra Leone) budzi największe kontrowersje, zarówno z punktu widzenia skutków, jakie obejmuje w państwie sankcjonowanym, jak też w państwach sąsiednich (antytezą sankcji totalnych mają być sankcje nowej generacji → **sankcje inteligentne**, np. wobec Zimbabwe, Korei Północnej)

- **restrykcje finansowe** – mogą być skierowane przeciwko osobom (np. UE zastosowała sankcje wobec Slobodana Milosevica, R. Mugabe, Osamy bin Ladena) lub obejmować wszystkie podmioty

- **Sankcje ograniczające podróże** – mogą być skierowane przeciwko:

- indywidualnym przedstawicielom władzy (np. członkowie junty wojskowej w Sierra Leone – 1998 r., Kim Il Dzong – 2006 r.),

- grupom nie stosującym się do zaleceń lub decyzji międzynarodowych (UNITA w Angoli – 1997),

- mogą godzić w przedsiębiorstwa lotnicze służące do działań wspomagających osoby dotknięte sankcjami (np. głośna sprawa Ariana Afghan Airlines, którą Talibowie wykorzystywali do transportu narkotyków)

ŚRODKI BEZPOŚREDNIEGO PRZYMUSU (środki o charakterze niewojskowym i wojskowym)

- **Sankcje wojskowe:**

- zakaz eksportu broni, wyposażenia militarnego,
- sankcje sensu stricte, o jakich mowa w art. 42 Karty Narodów Zjednoczonych

Art. 42. Karta NZ

Demonstracja, blokada, operacja sił powietrznych, morskich lub lądowych w celu zapewnienia bezpieczeństwa

Jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w **art. 41** *środki zapewniające skuteczność decyzjom Rady*, mogłyby okazać się niewystarczającymi albo już okazały się niewystarczającymi, jest ona władna podjąć taką akcję przy pomocy sił powietrznych, morskich lub lądowych, jaka mogłaby okazać się konieczną do utrzymania albo przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Akcja taka może polegać na demonstracjach, blokadzie i innych operacjach sił zbrojnych powietrznych, morskich lub lądowych członków Narodów Zjednoczonych.

- **Art. 41. Karta NZ**

środki zapewniające skuteczność decyzjom Rady

Rada Bezpieczeństwa jest władna uchwalić, jakie zarządzenia, nie pociągające za sobą użycia siły zbrojnej, powinny być zastosowane, żeby zapewnić skuteczność jej decyzjom, oraz może zwrócić się do członków Narodów Zjednoczonych z żądaniem zastosowania takich zarządzeń. Mogą one polegać na zupełnym lub częściowym przerwaniu stosunków gospodarczych i środków komunikacyjnych, kolejowych, morskich, powietrznych, pocztowych, telegraficznych, radiowych i innych, oraz na zerwaniu stosunków dyplomatycznych

ŚRODKI BEZPOŚREDNIEGO PRZYMUSU (środki o charakterze niewojskowym i wojskowym)

- **Sankcje dyplomatyczne:**

- wykluczenie dyplomatów i osób oficjalnych z wszelkich form aktywności w życiu międzynarodowym oraz cofnięcie akredytacji udzielonych przed zastosowaniem sankcji (np. RPA),
- zredukowanie do minimum reprezentacji dyplomatycznej (rząd Talibów w Afganistanie w 1999 r.)

- **Sankcje kulturalne i sportowe** – znaczenie symboliczne:

- wykluczenie sportowców danego państwa z rozgrywek międzynarodowych (np. RPA, sportowcy chińscy po wydarzeniach na placu Tian an men),
- zakazanie udziału w zawodach sportowych organizowanych przez inkryminowane państwo (np. zakaz udziału drużyn narodowych w olimpiadzie organizowanej w Moskwie 1980 r. - w proteście przeciwko inwazji na Afganistan igrzyska zbojkotowało ponad sześćdziesiąt państw, w tym USA, Niemcy Zachodnie, Kanada, Norwegia i Chiny)

- Jan Białocerkiewicz, *Prawo międzynarodowe publiczne, Zarys wykładu*, Toruń 2007, s. 35

- wiedza własna

SANKCJE NIEZORGANIZOWANE

Sankcje niezorganizowane – nie są przewidziane w umowie, choć wszyscy sygnatariusze liczą się z ich istnieniem

▪ **Sankcje psychologiczne** (socjologiczne) – reakcja opinii publicznej → sankcja dość skuteczna, z uwagi na to, że opinia publiczna może wyrazić ocenę postępowania jakiegoś państwa w różny sposób:

- zmniejszenie ruchu turystycznego,
- zmniejszenie zakupu towarów tego państwa,
- kampania prasowa skierowana przeciwko danemu państwu,

- do międzynarodowej opinii publicznej odwołują się w swych rezolucjach organizacje międzynarodowe (rezolucja uchwalona na XXXI sesji Zgromadzenia Ogólnego w 1977 r. w sprawie proklamowania walki z apartheidem)

▪ **Środki odwetowe** – mają charakter prewencyjny – państwo spodziewające się jakichś korzyści ma świadomość, że w wyniku naruszenia przez nie normy i w przypadku zastosowania odwetu przez inne państwa, korzyści tych nie uzyska, może to być:

- zawieszenie świadczeń,
- odstąpienie od wykonywania zobowiązań

UMOWA MIĘDZYNARODOWA

Umowa międzynarodowa (traktat międzynarodowy) – międzynarodowe porozumienie między państwami, zawarte w formie pisemnej i regulowane przez prawo międzynarodowe, niezależnie od tego, czy jest ujęte w jednym dokumencie, czy w dwóch lub więcej dokumentach, i bez względu na jego szczególną nazwę.

Źródło: Konwencja wiedeńska z 1969 r. o prawie traktatów.

RODZAJE UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH – kryteria podziału umów

- Umowy jednostronne - bilateralne
- Umowy wielostronne - multilateralne

- wielostronne otwarte - zawierają klauzule dopuszczającą inne państwa bez zgody dotychczasowych kontrahentów
- wielostronne zamknięte - wymagana zgoda kontrahentów
- półotwarte - otwarte tylko dla określonej grupy państw np. umowy regionalne lub państwa, które spełnią podane warunki (Karta NZ)

- umowy państwowe - głowa państwa; w szczególności traktaty pokoju, układy o przyjaźni, współpracy i wzajemnej pomocy
- umowy rządowe - zatwierdzenie przez Radę Ministrów (premiera)
- umowy resortowe - przedmiot właściwy dla jednego ministra, nie są ani państwowe, ani resortowe

- umowy polityczne
- umowy gospodarcze i administracyjne (gospodarcze: umowy dotyczące współpracy gospodarczej, dotyczące współpracy w dziedzinie nauki i kultury, dotyczące współpracy w dziedzinie prawa)
- statuty organizacji międzynarodowych

TYPY UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

TRAKTATY POKOJU

regulują stosunki między państwami, które przechodzą ze stanu wojny w stan pokoju

TRAKTATY PRZYMIERZA

(sojusznicze) państwa zobowiązują się do udzielania sobie pomocy w określonych w traktacie przypadkach, włączając w to użycie sił zbrojnych (casus foederis)

TRAKTATY PRZYJAŹNI

dążenie do rozwoju przyjaznych stosunków wzajemnych, nie zawierają konkretnych zobowiązań (dlatego łączy się je zazwyczaj z zawarciem innych umów)

UMOWY

handlowe, konsularne, nawigacyjne, lotnicze, kolejowe, pocztowe, telekomunikacyjne, finansowe, dotyczące współpracy naukowo-technicznej, kulturalnej, pomocy prawnej

FORMA UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

- umowy o większej wadze politycznej poprzedzone zazwyczaj są wstępem (**preambułą**)
- **umowę dwustronną** sporządza się w dwóch egzemplarzach
- **w umowach wielostronnych państwa** zawierające umowę wymieniane są w porządku alfabetycznym – reguła alternatu - wymienienie w egzemplarzu przeznaczonym dla danego państwa w pierwszej kolejności jego nazwy (zasada równości i kurtuazja międzynarodowa)
- **w umowach wielostronnych podpisy** w porządku alfabetycznym państw albo wg reguły *pêle-mêle* – w dowolnym miejscu pod tekstem
- **umowy bilateralne sporządza się w dwóch językach** (językach stron), czasami spisuje się także w trzecim języku, kopia ta jest rozstrzygająca w przypadku sporu (w okresie feudalizmu językiem umów międzynarodowych była łacina; w XVII w. – j. francuski; od I wojny światowej j. angielski wypiera powoli j. francuski)
- „**porozumienie dżentelmeńskie**” – umowy ustne zakładające znaczny stopień wzajemnego zaufania - ***konwencja wiedeńska w art. 3 stwierdza, że jej postanowienia nie znajdują zastosowania do „porozumień międzynarodowych zawieranych w innej formie niż pisemna”, co jednak nie wpływa na moc prawną takich porozumień***

PROCEDURA ZAWIERANIA UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

USTALENIE
TEKSTU
I PODPISANIE
UMÓW

RATYFIKACJA
I WEJŚCIE W
ŻYCIE

PRZYSTĄPIENIE
DO UMOWY

REJESTRACJA
I PUBLIKACJA
UMÓW

USTALENIE TEKSTU I PODPISANIE UMÓW

Przygotowanie tekstu umowy – opracowania i uzgadniania tekstu umów dwustronnych dokonuje się w drodze wymiany not lub w toku rokowań między zainteresowanymi państwami:

- dla zawarcia umowy wielostronnej zwoływane są konferencje z udziałem pełnomocników. Uzgadnianie tekstu umowy następuje w drodze głosowania (Konwencja wiedeńska 1969 art. 9), wymagana większość 2/3 głosów obecnych
- projekty umów wielostronnych są często przygotowywane przez org. międzynarodowe np. przez ONZ – Komisja Prawa międzynarodowego przygotowuje projekty konwencji kodyfikujące działy PM

Parafowanie i podpisanie umowy – uzgodniony tekst jest przedłożony do podpisania

Pełnomocnictwa – osoba, która przedstawi odpowiednie pełnomocnictwo jest uważana za przedstawiciela państwa (może przyjąć lub ustalić autentyczność tekstu umowy lub wyrazić zgodę państwa na przyjęcie umowy) lub też pełnomocnictwo wynika z praktyki państw. Bez pełnomocnictw za przedstawicieli państw uważa się:

- szefów państw, rządów i ministrów spraw zagranicznych – dla wszystkich czynności związanych z zawarciem umowy;
- szefów misji dyplomatycznych – dla przyjęcia tekstu umowy z państwem przyjmującym;
- przedstawicieli akredytowanych przez państwa bądź na konferencjach międzynarodowych, bądź przy organizacji międzynarodowej bądź przy jednym i drugim – dla przyjęcia tekstu umowy na danej konferencji itd.

art. 2 Konwencji wiedeńskiej 1969 – „pełnomocnictwo oznacza dokument wystawiony przez kompetentną władzę państwową, wyznaczający pewną osobę lub osoby do reprezentowania państwa w negocjowaniu, przyjęciu lub ustaleniu autentyczności tekstu traktatu, w wyrażeniu zgody państwa na związanie się traktatem lub dokonaniu jakiegokolwiek czynności związanej z traktatem”

w Polsce pełnomocnictwa do prowadzenia rokowań i parafowania podpisuje bądź minister spraw zagranicznych bądź odpowiedni minister (umowy resortowe). pełnomocnictwa do podpisania umowy – Prezydent RP (umowy państwowe), premier (umowy rządowe), właściwy minister (umowy resortowe)

RATYFIKACJA I WEJŚCIE W ŻYCIE UMOWY

Ratyfikacja - sposób zabezpieczenia się monarchów w okresie feudalnym przez zaciąganiem zobowiązań przez swych pełnomocników - w państwach konstytucyjnych ratyfikacja stała się instrumentem wpływania parlamentu na politykę zagraniczną prowadzona przez rządy (zgoda parlamentu na ratyfikację umowy przed jej podpisaniem przez głowę państwa)

Ratyfikacja według prawa polskiego – art. 133 Konstytucji RP z 1997 r. stanowi: „*Prezydent RP jako reprezentant państwa w stosunkach zewnętrznych ratyfikuje i wypowiada umowy m., o czym zawiadamia Sejm i Senat [...]. Prezydent RP przed ratyfikowaniem umowy m. może zwrócić się do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem w sprawie jej zgodności z Konstytucją*”.

Umowy niepodlegające ratyfikacji - przyjęło się, że ratyfikacji nie podlegają: deklaracje o treści politycznej zawierane przez mężów stanu, umowy resortowe lub administracyjne, umowy zawierane w czasie wojny przez dowódców wojskowych o w Polsce umowy państwowe podlegają ratyfikacji przez Prezydenta RP, przy czym w odniesieniu do określonych kategorii umów wymagana jest uprzednia zgoda Sejmu; umowy rządowe – zatwierdza Rada Ministrów; umowy resortowe – Prezes Rady Ministrów lub Rada Ministrów

Klauzule ratyfikacyjne – w treści umowy zaznacza się, że dana umowa podlega ratyfikacji. Umowy, w których brak klauzuli, dochodzą do skutku po podpisaniu lub zatwierdzeniu o art. 11 Konwencji wiedeńskiej: „*Zgoda państwa na związanie się traktatem może być wyrażona przez podpisanie, wymianę dokumentów stanowiących traktat, ratyfikację, przyjęcie, zatwierdzenie lub przystąpienie albo w jakikolwiek inny uzgodniony sposób*” o art. 14 Konwencji wiedeńskiej – zgoda państwa na związanie się umową następuje w drodze ratyfikacji, jeśli: umowa to przewiduje, bądź w inny sposób można ustalić, że państwa zgodziły się, aby umowa podlegała ratyfikacji, przedstawiciel państwa podpisał umowę z zastrzeżeniem ratyfikacji, zamiar podpisania umowy z zastrzeżeniem ratyfikacji wynika z pełnomocnictw przedstawiciela lub zamiar ten został wyrażony w czasie negocjacji

Wejście w życie umowy międzynarodowej – umowa określa datę wejścia jej w życie

PRZYSTĄPIENIE DO UMOWY

AKCESJA – PRZYSTĄPIENIE DO UMOWY

na skutek przystąpienia do umowy państwo, które nie brało udziału w procedurze zawierania umowy staje się stroną umowy

ADHEZJA – PRZYSTĄPIENIE DO CZĘŚCI UMOWY

art. 15 Konwencji wiedeńskiej „Zgoda państwa na wiązanie się traktatem jest wyrażona przez przystąpienie, gdy 1. traktat postanawia, że zgoda taka może być wyrażona przez to państwo w drodze przystąpienia; 2. w inny sposób ustalono, że państwa negocjujące uzgodniły, iż zgoda taka może być wyrażona przez to państwo w drodze przystąpienia, lub 3. wszystkie strony później zgodziły się, że taka zgoda może być przez to państwo wyrażona w drodze przystąpienia”

REJESTRACJA I PUBLIKACJA UMÓW

Zasada jawności stosunków międzynarodowych i zaniechanie „tajnej dyplomacji” – art. 102 Karty NZ nakłada na państwa członkowskie obowiązek rejestracji umów jednak bez sankcji nieważności w przypadku nie zarejestrowania.

- publikacja umów przez Sekretariat ONZ w zbiorze traktatów „Treaty Series”

TYPOWE KLAUZULE WYSTĘPUJĄCE W UMOWACH MIĘDZYNARODOWYCH

klauzula wzajemności – traktowanie obywateli (osób prawnych, statków, towarów) układającej się drugiej strony w taki sam sposób, w jaki jej obywatele (osoby prawne itd.) są traktowani przez to państwo

klauzula narodowa – traktowanie obywateli itd. drugiej strony tak, jak traktuje własnych obywateli itd. (nie obejmuje nigdy praw politycznych)

klauzula największego uprzywilejowania – przyznanie drugiej stronie praw i przywilejów, które zostały lub zostaną przyznane w przyszłości jakiegokolwiek państwu trzeciemu (stosowana w umowach handlowych, nawigacyjnych i konsularnych)

klauzula arbitrażowa (koncyliacyjna) – zobowiązanie do przekazywania jakichkolwiek sporów wynikłych na tle stosowania umowy do sądu rozjemczego (komisji koncyliacyjnej)

klauzule o ratyfikacji lub zatwierdzeniu – jeśli umowa podlega w jednym państwie ratyfikacji, a w innym zatwierdzeniu, to wówczas zamieszcza się klauzulę o przyjęciu zgodnie z prawem każdej umawiającej się strony

NIEWAŻNOŚĆ I WYGAŚNIĘCIE UMÓW

PRZYCZYNY NIEWAŻNOŚCI:

- **niedopełnienie warunków** co do podmiotu, jak i przedmiotu umowy
- **błąd (error)** – powoduje nieważność gdy dotyczy faktu lub sytuacji, która istniała w czasie zawierania umowy i stanowiła podstawę wyrażenia zgody państwa na związanie się tą umową
- **zawarcie umowy przez państwo na skutek podstępu**, czyli umyślnego wprowadzenia w błąd (dolus) ze strony innego państwa negocjującego
- **zastosowanie przymusu** – groźba użycia siły wobec przedstawiciela państwa w celu podpisania przez niego umowy pozbawia wszelkich skutków prawnych tą zgodę; stosowanie przymusu w stosunku do państwa w celu wyrażenia zgody na zawarcie umowy
- **pogwałcenie** przy zawieraniu umowy **zasadniczych przepisów prawa wewnętrznego**

WYGAŚNIĘCIE UMOWY:

- **przyczyny przewidziane w umowie:** upływ czasu, na jaki umowa została zawarta (actus contrarius); spełnienie warunku rozwiązującego; wypowiedzenie umowy
- **inne przyczyny:** zgoda stron na uznanie umowy za wygasłą; całkowite wykonanie umowy; trwała niemożność wykonania umowy (impossibilium nemo tenetur); niezgodność z nowo powstałą imperatywną normą powszechnego prawa międzynarodowego (ius cogens); pogwałcenie umowy przez jedna z umawiających się stron
- **zasadnicza zmiana okoliczności**– wg *Konwencji wiedeńskiej (art.62)* „na podstawową zmianę okoliczności, jaka zaszła od momentu zawarcia umowy i nie była przewidziana przez strony, jako na przyczynę wygaśnięcia umowy lub wycofania się z niej, wolno powoływać się tylko wówczas, gdy istnienie tych okoliczności stanowiło istotną podstawę zgody stron na związanie się umową, a skutkiem zaszłej zmiany jest radykalne przekształcenie zakresu obowiązków, jakie na podstawie umowy pozostają jeszcze do wypełnienia”

OBOWIĄZEK PRZESTRZEGANIA UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

Pacta sunt servanda

obowiązek przestrzegania zawartych umów (pacta sunt servanda) – moc obowiązującą tej zasady wywodzi się z prawa zwyczajowego; znalazła ona potwierdzenie w wielu umowach międzynarodowych: na konferencji londyńskiej 1871,

w Pakcie Ligi Narodów; Karta NZ; Deklaracja przyjaznych stosunków i współpracy z 1970 r. wg Konwencji wiedeńskiej „każdy traktat będący w mocy wiąże jego strony i powinien być przez nie wykonywany w dobrej wierze” (art. 26)

Środki zabezpieczające wykonanie umów

- w czasach minionych: przysięga, dawanie zakładników, oddanie w zastaw ruchomości lub nieruchomości
- w czasach nowszych: okupacja pokojowa części terytorium do czasu wykonania zobowiązań, oddanie w zastaw pewnych źródeł dochodów
- umowy lub deklaracje gwarancyjne
- w celu zabezpieczenia skuteczności umowy może odbywać się kontrola wykonania umowy, przeprowadzana na zasadzie wzajemności przez same państwa zainteresowane bądź przez organizację międzynarodową
- przewidziana w wielu umowach o charakterze humanitarnym a także np. dotyczących ochrony biologicznej zasobów morskich
- przedmiotem gwarancji może być utrzymanie niepodległości lub integralności terytorialnej jakiegoś państwa

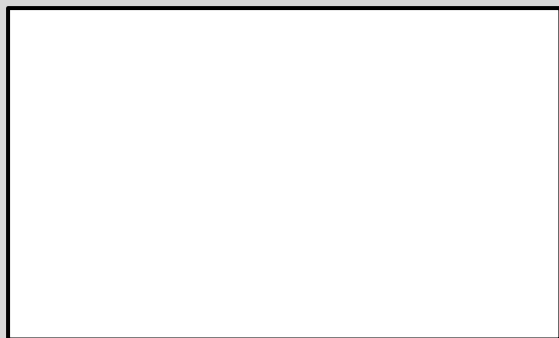
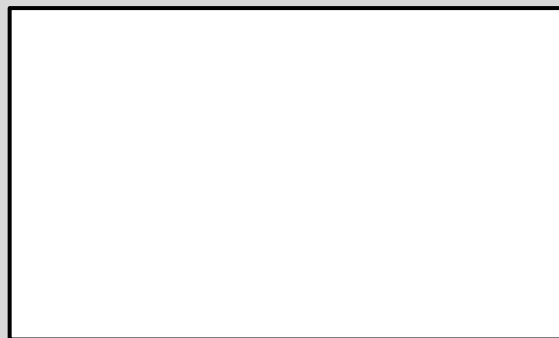
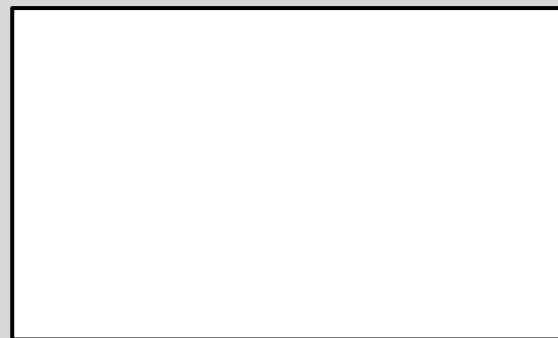
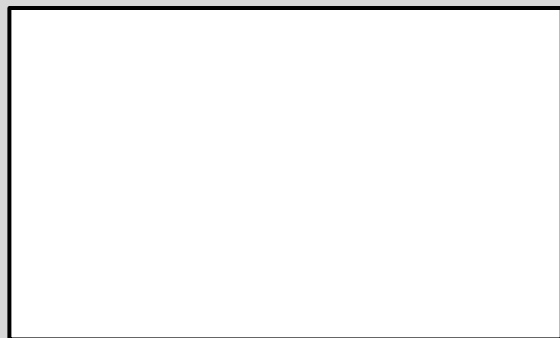
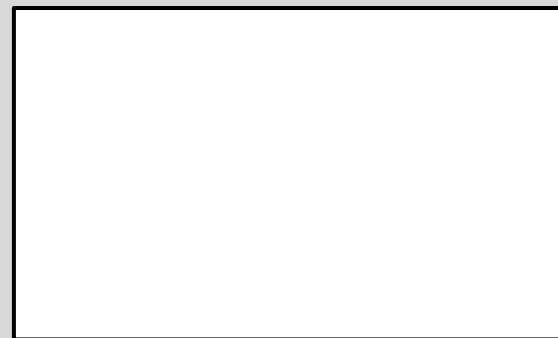

INTERPRETACJA UMÓW MIĘDZYNARODOWYCH

Interpretacja (wykładnia) umowy polega na wyjaśnieniu treści jej postanowień

Teorie interpretacyjne:

- **szkoła subiektywistyczna (L. Ehrlich)**– interpretacja powinna zmierzać do ustalenia prawdziwej woli umawiających się stron; co strony chciały wyrazić w danym postanowieniu
- **szkoła obiektywistyczna, tekstualna** – nacisk na sam tekst umowy, który jest oświadczeniem woli stron a nie spekulować rzeczywisty zamiar stron; reguły interpretacyjne Instytutu Prawa Międzynarodowego (1956) i przepisy Konwencji wiedeńskiej (1969)
- **szkoła teleologiczna, funkcjonalna** – nacisk na przedmiot i cel umowy; interpretacja w sposób odpowiadający potrzebom społ. międzynarodowej w czasie jej stosowania
- **interpretacja autentyczna** – dokonana przez strony zawierające umowę; interpretacja sądowa – dokonana przez sądy międzynarodowe (zwłaszcza MTS); interpretacja doktrynalna – przeprowadzona przez poszczególnych prawników; interpretacja urzędowa – dokonana przez jedno z umawiających się państw
- **interpretacja wg Konwencji wiedeńskiej** – traktat należy interpretować „**w dobrej wierze, zgodnie ze zwykłym znaczeniem, jakie należy przypisywać użytym w nim wyrazom w ich kontekście oraz w świetle jego przedmiotu i celu**” (art. 31)

PODSUMOWANIE

An empty rectangular box with a black border, intended for notes or a summary point.An empty rectangular box with a black border, intended for notes or a summary point.An empty rectangular box with a black border, intended for notes or a summary point.An empty rectangular box with a black border, intended for notes or a summary point.An empty rectangular box with a black border, intended for notes or a summary point.An empty rectangular box with a black border, intended for notes or a summary point.An empty rectangular box with a black border, intended for notes or a summary point.An empty rectangular box with a black border, intended for notes or a summary point.

LITERATURA

- Remigiusz Bierzanek, Janusz Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wydanie VIII zmienione, Wolters Kluwer, Warszawa 2004,
- Wojciech Góralczyk, Stefan Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, 17 wydanie, Wolters Kluwer, Warszawa 2017,
- Jan Białocerkiewicz, *Prawo międzynarodowe publiczne, Zarys wykładu*, „Dom Organizatora”, Toruń 2007,
- Andrzej Dorosz, Zbigniew Olesiński, Longin Pastusiak, *Stosunki międzynarodowe, Teoria i praktyka*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2015, 2018,
- Erhard Cziomer, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Rada Wydawnicza Krakowskiej Szkoły Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2008,
- Stanisław Parzymies, Janusz Symonides, *Rola prawa międzynarodowego w rozwoju nauki o stosunkach międzynarodowych*, Studiastrategiczne.amu.edu.pl > 2017/07 > ps-1-2-12-parzymies-symonides,
- <https://repozytorium.umk.pl/handle/item/stosunki-m-2014m>, *Stosunki międzynarodowe, Wokół zagadnień teoretycznych*, pod redakcją Katarzyny Kąckiej, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014